ÇAĞDAŞ TEKSTİL SANATINDA APLİKE TEKNİĞİ

(APPLIQUE METHOD IN MODERN TEXTILE ART)

Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR*

ABSTRACT

When textile products which are statue indicators and convey cultural features and likes of a society in a historical adventure are analysed historically, it is seen that their production needs time and a lot of hard work and they are very precious and significant in terms of their beauties and functions. In textiles which have been used for different purposes up until now, it's been benefitted from various embellishment techniques in order to strengthen symbolism and increase emphasis. Having its origins in Middle Asian Turks, one of these embellishment techniques is appliqué which is produced by attaching a plain colour or patterned piece of fabric to an existing ground fabric in order to create a brand-new surface. Being one of the significant and basic embellishment techniques of textile history, appliqué has been used in textile art, has every now and then influenced modern fashion and has been an inspiration for many textile artists. In this study, it is aimed to describe a short historical background of appliqué and its importance and with samples, explain how decorating a piece by another piece turns into an artwork and unique design with technical skills, creativeness and interpretations of people who use this method.

GİRİŞ

Tekstil, çeşitliliği ve sürekliliği olan, dünyadaki en yaygın ve yaratıcı sanat biçimlerinden biri olarak yüzyıllardır, farklı kültürlerde yer almış, zengin tarihi ile çağdaş yaratının temelini oluşturmada önemli bir yer edinmiştir. İlk önceleri temel ihtiyaçları karşılamak üzere zorunluluktan ortaya çıkan tekstil sanatı, dünya genelindeki farklı kültürler tarafından geliştirilen geleneksel, sanatsal ve yaratıcı yöntemlerle, bugün dünya çapında çeşitli kültürlerin sanat ve el sanatlarında önemli bir yer tutmaktadır.

Tekstil tarihi çok zengin ve karmaşıktır, dokuma, boyama ve süsleme gibi geleneksel yaklaşımlar bugün sanatçılar için yeni ve heyecan verici eserler oluşturmada en önemli etkendir. Geçmişten bugüne tekstillerde sembolizmi güçlendirmek, vurguyu arttırmak için kullanılan süsleme tekniklerinden biri de aplikedir (Martinique, http://www.contemporary-textile-art-artists, erişim 11.07.2017).

Tekstil tarihinin önemli ve temel süsleme tekniklerinden olan aplike tekniği, en basit şekliyle, bir zemin kumaşın yüzeyine küçük parça kumaşları dikme tekniğidir ve geleneksel olarak, giyim eşyalarında, ev tekstilinde yıpranmış ve aşınmış kısımları onarmak için kullanılmıştır. Bu işlevsel başlangıçtan sonra aplike, zaman içinde kendi başına bir ifade ve yaratıcı sanat formu haline gelmiştir. Çağdaş bir aplikede vurgu, yeni bir yüzey yaratma ve süsleme üzerinedir. Giyimden takıya, ev tekstilinden duvar panosuna kadar birçok alanda, çeşitli renk, doku ve malzemelerle yenilikçi bir tarz arayışına girerek, sanatsal yaratıyla

* Yrd. Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü, Moda Giyim Tasarımı Ana Sanat Dalı, İzmir.

birleştirilebilir. Bu çalışmada, aplikeli tekstillerin farklı toplumlarda oynadığı role dair bir fikir vererek, bir kumaşı bir başka kumaş parçasıyla süsleme yöntemini kullanan kişilerin, teknik beceri, yaratıcılık ve yorumlarıyla nasıl birer sanat eseri ve özgün tasarıma dönüştükleri, beceri ve yaratıcılığı vurgulayan tarihi ve çağdaş eserler bir araya getirilerek örneklerle desteklenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Tekstil Tarihinde Aplike Tekniği

Tarihî süreç içinde aplike tekniği, kullanıldığı alanlara farklı anlamlar yükleyebilme, temaları ve sembolizmi güçlendirme, görselliği zenginleştirme ve gösterişli bir ifade kazandırabilme açısından oldukça önemli bir tekniktir. Genelde günlük kullanımın bir parçası olan aplikenin ne kadar çok kullanıldığı göz önüne alınırsa, tarih boyunca yaratılan aplikeye ait kalıntıların nispeten az kaldığı görülüyor. Bilinen en eski örneklerden biri, Tutankhamun'un mezarında bulunan kollu tuniklerin her iki yanına uygulanmış aplike yüzeylerdir. Ancak tarihsel aplikenin kapsamı sadece kıyafetten daha fazladır ve yaklaşık 3000 yıl öncesine dayanan Mısır mezarında bulunmuş çadır bezi ilk örneklerdendir. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı çadırları da keten, pamuk, deri, kadife ve saten gibi çok çeşitli malzemelerden aplike olarak süslenmiştir. Bu parçalar dokuma desenleri taklit etmek üzere prestij ve zenginlik ifadesi olarak tasarlanmıştı. Çadırlardaki zemin kaplamaları da aynı şekilde oluşturulmuş ve inanılmaz bir etki yaratmak adına birleştirilmişlerdi (Cross, 2016; 10).

Arkeolojik kazılarda ele geçen, zengin süslemeli aplikeler ve işlemeli tekstiller, ölenlerin elit statüsüyle yakından ilişkili olduğunu ve buluntuların bunu açıkça yansıttığını ortaya koymaktadır. Ölen kişileri kutsamak ve ölümden sonraki hayatlarına eşlik etmeleri için, ölüleriyle birlikte gömdükleri kişisel eşyaları, bize dünya üzerindeki birçok kayıp medeniyetin, günlük yaşantılarını kavramamız ve bu büyüleyici medeniyetlere bakış açısı kazanmamıza olanak sağlar. (Triston ve Lombard, 2014; 10).

Tekstil tarihi incelendiğinde görüldüğü üzere en önemli aplike örneklerinden bazıları da çeşitli kaynaklarda da aktarıldığı gibi Orta Asya Türklerine aittir. Türk el sanatlarının ilk örneklerinin bulunduğu Pazırık kurganı çok önemli bir yere sahiptir(Fotoğraf 1). "*Güney Sibirya'da Altay dağları eteklerindeki Pazırık'ta Rus arkeologu S.I. Rudenko 1924'te Hun kurganlarını ortaya çıkarmıştır. M.Ö. IV-III. yüzyıllara tarihlendirilen kurganlarda binlerce yıldan beri bozulmamış insan ve hayvan cesetleri ile halı, kumaş, aplike örtü parçaları ve çeşitli eşyalar bulunmuştur*" (Yücel, 2000; 32).

Fotoğraf 1: Eyer altına konan keçe, 218x68 cm, M.Ö. 5. - 4. yüzyıl (Pazırık kültürü, Sibirya, Devlet Hermitage Koleksiyonu, St Petersburg) (Triston ve Lombard, 2014; 11)

Günümüze kadar gelen örneklerden de anlaşılacağı gibi, çeşitli uygarlıkların Anadolu'da birleşen kültür mirasları ve birikimleri, Osmanlı imparatorluğu döneminde de özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. Araştırma ve incelemeler sonucunda ortaya çıkmıştır ki, aplike tekniği sadece kaftan kumaşlarında değil, astar süslemelerinde de kullanılmıştır. Önemli müzelerde korunmakta olan Osmanlı kaftanlarında görülen aplike ve işleme teknikleri kullanılarak yapılmış desenlerin etkileyiciliği ve çarpıcılığı göz doldurucudur (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2: Oturtma aplike desenlerle bezeli atlas dokuması katan. 17. yy ikinci yarısı (Baker, Tezcan ve Wearden, 1996; 221)

Aplike, dünya üzerinde birçok kültürde kullanılan en yaygın süsleme tekniklerinden biri olmuştur. Çeşitli kültürler, kendi aplike tarzlarını dahi geliştirmişlerdir. Bunun en güzel örneklerinden biri ise, San Blas Adaları'nda yaşayan Kuna yerli halkının kullandığı mola adı verilen farklı desenlerdeki, dekoratif panelleri oluşturdukları aplike tekniğidir. Bir diğeri ise İngilizlerin 1826'da ticaret kısıtlamalarını kaldırması üzerine, Kuzey Amerika'da aplikenin yorganlama tekniğiyle birleşerek gelişme göstermesidir. Bunun en güzel örnekleri ise, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına ait karakteristik Baltimore yorganlarıdır(Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Mary Ann Grooms, "Democracy is my Motto", Baltimore,1847
Fotoğraf 4: Mary Ann Grooms, "Democracy is my Motto", Detay
(https://www.skinnerinc.com/auctions, Erişim: 11.07.2017)

Çağdaş Tekstil Sanatında Aplike Tekniği

Teknolojinin de gelişimiyle birlikte sentetik boyaların ortaya çıkması, kumaşları daha canlı renklerle seri üretilebilir hale getirdi ve bu yeni keşfedilen parlak ve canlı renkler, hayranlık ve tutku uyandırdı. Bu canlı renklerin, son derece dekoratif, süslü ve yoğun yüzeylerde kullanımı, yapım sürecinde rastgele bir araya getirilen, daha sonra dekoratif nakışlarla süslenmiş, çeşitli renk, doku ve düzensiz şekillerden oluşan çılgın bir aplike tekniğine dönüştü. Endüstri devrimiyle birlikte her alanda olduğu gibi aplike çalışmalarda da görülen sosyal, ahlaksal ve sanatsal karmaşaya karşı çıkış başladı ve 19. yüzyılın sonuna doğru İngiltere'de Arts and Crafts Hareketi ortaya çıktı.

"*Glasgow Sanat Okulu'ndaki sanatsal tekstiller eğitmenleri, Jessie Newbury ve Ann Macbeth, bu zorlu renk ve desen baskısına tepki olarak, William Morris'in ve çağdaşlarının başını çektiği Arts and Crafts Hareketini savunuyorlardı. Hareketin merkezinde geleneksel el sanatlarının canlandırılmasına ilişkin bir inanç vardı ve malzeme, teknik, işçi sınıfı ve estetik form arasındaki ilişkinin reddedilmesi dikkate alınmıştı. Aplikeler, sade, düzgün, net çizgiler ve uyumlu renk paletleri ile tasarlanıyordu*" (Triston ve Lombard, 2014; 14).

Yirminci yüzyıl boyunca, aplike, kendi başına bir sanat biçimi olarak daha çeşitli ve deneysel yöntemlerle kullanılmaya devam etti. Tarihi parçalara dayalı teknik hassasiyet ve tasarımlar geliştiren İngiliz tekstil sanatçısı Rebecca Crompton ise dikiş tekniğinin mükemmelleştirilmesinden ziyade tasarımın önemini vurgulayan etkili ve yenilikçi bir yaklaşım geliştirdi. 1930'larda görülen Crompton aplikeleri, dikiş makinesinin yeni ve heyecan verici kullanımı ile birlikte çağdaş bir tasarım yaklaşımı sergiledi (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5: "The Magic Garden", 1937. Rebecca Crompton Koleksiyonu Victoria&Albert Müzesi. (Triston ve Lombard, 2014; 16)
Fotoğraf 6: "Two Doves", 1950. Constance Howard Koleksiyonu(Triston ve Lombard, 2014; 16)

Yirminci yüzyıl tekstil sanatı kuşağının en etkili İngiliz öncülerinden biri olan Constance Howard, aplikeye ilişkin sınırları zorlamış ve tekstil sanatının sanatsal anlamda kendini ifade etme aracı olarak önemini vurgulamaya devam etmiştir (Fotoğraf 6).

Geleneksel kumaş tekniklerini modern yollarla kullanmayı amaçlayan Amerikalı tekstil sanatçısı Tracy Jamar, çeşitli elyaf parçalarını, kolaj, aplike ve nakış gibi geleneksel el yapımı tekniklerle birleştirerek, yeni, eski ve yeniden kullanıma hazır ipliklerin ve kumaşların yanı sıra geleneksel olmayan malzemelerden oluşan bir kombinasyonla, çalışmalarını sezgisel ve rastlantısal yarattığını ifade etmektedir(Fotoğraf 7-8).

Fotoğraf 7: Tracy Jamar, "After Rain" (detay), 2002(Schoeser, 2012; 436)
Fotoğraf 8: Tracy Jamar, "Hedgerows", 2011, (www.tracyjamar.com, Erişim: 11.07.2017)

Rachael Howard, "…*amacım, çizimde bir karakteri tasvir eden çizilmiş, hareketli çizgideki bir figürün özünü ve canlılığını tasvir etmektir. El ve makine dikişleri de dahil olmak üzere tekstil unsurlarının eklenmesi, imajı tamamlar ve aplike, etkileyici sonucun vazgeçilmez bir bileşenidir*" (Fotoğraf 9-10) (www.rachaelhowardcom).

Fotoğraf 9: "Trumpeter" , 104x73cm. Fotoğraf 10: Fish and Chips, 30x40cm (rachaelhoward.com, Erişim: 11.07.2017)

Güney Afrikalı sanatçı Willemien de Villiers, çalışmalarında katmaların önemli olduğunu ve bunu aplike ile gerçekleştirebildiğini, aynı zamanda bu yöntemle çalışmalarına derinlik ve boyut kazandırabildiğini açıklamaktadır(Fotoğraf 11-12) (willemiendevilliers.co.za).

Fotoğraf 11: Willemien de Villiers, "The Mysteries" (willemiendevilliers.co.za)
Fotoğraf 12: Willemien de Villiers, "The Mysteries", Detay (willemiendevilliers.co.za)
Fotoğraf 13: Ramazan Bayrakoğlu, "Kardelen"2016, Galleri Andersson, Stockholm (http://www.gsa.se/index.php)

Uluslararası sanatçı Ramazan Bayrakoğlu ise düz bir zemin kumaş üzerine, kumaş parçalarının üst üste dikilmesiyle elde ettiği çalışmalarında fotoğraf ya da resim yanılsaması yaratmak istediğini ifade etmektedir (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 14-15: Gülcan Batur Ercivan, "Safran" 2016, 91X46 cm
"Fiber Art Exhibition", IC Art Gallery, Bangladeş- Dhaka, 29 Haziran-5 Temmuz 2016

Gülcan Batur Ercivan, el yapımı kâğıdı pamuklu kumaşla birlikte kullanarak, aplike ve nakış teknikleriyle yapmış olduğu "Safran" adlı çalışmasında katmanlar yaratarak oluşturduğu derinlik etkisiyle renklere vurgu yapmıştır (Fotoğraf 14).

SONUÇ

Temel amacı yama ve onarım olan aplike, malzemelerin yeniden kullanımından uzaklaşarak, çağdaş yaklaşımlarla sürekli gelişmekte, genişletilmekte ve yeniden yorumlanmaktadır. Günümüzde birçok tekstil sanatçısı, çalışmalarına görsel doku ve derinlik kazandırmak amacıyla özgürce kullandıkları aplike tekniği ile tekstil sanatına dahil olan bir sanat dili oluşturmuştur. Sonuç olarak, kumaşların yan yana dikilmesiyle bir zemin oluşturan patchwork ya da farklı malzemelerin birbiri üstüne yapıştırılmasıyla meydana getirilen kolaj tekniğinden farklı bir uygulamaya ve tekstil sanatı içinde önemli bir yere sahip olan aplike, güncel anlayış ve beğeniyi geliştirerek, gelenek ve kültürün etkin bir ifadesi olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

ASLANAPA, Oktay; (2003). Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, İstanbul

AVERY, Virginia; (1978) The Big Book of Applique, New York: Charles Scribner's Sons

BAKER, Patricia; TEZCAN, Hülya ve WEARDEN, Jannifer; (1996). Silks for the Sultans, Ertuğ & Kocabıyık (Borusan), İstanbul

BARIŞTA, Örçün; (1995). Türk İşleme Sanat Tarihi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.

CROSS, Kate; (2016). Appliqué, Royal School of Needlework Guides, Search PressSCHOESER, Mary; (2012). Textiles: The Art of Mankind, Thames&Hudson, London

SHAW, Ian ve NICHOLSON, Paul T.; (2000). Ancient Egyptian Materials and Technology, Cambridge University Press, UK

SNODGRASS, Mary Ellen; (2014). World Clothing and Fashion: An Encyclopedia of History, Culture, and Social Influence, Routledge, New York.

TRISTON, Julia ve LOMBARD, Rachel (2014). Contemporary Appliqué: Cutting edge design and techniques in textile art, Pavillion Books grup, Batsford, London

YÜCEL, Erdem; (2000). İslam Öncesi Türk Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

İnternet

MARTINIQUE, Elena; The Versatility of Contemporary Textile Art, (http://www.widewalls.ch/contemporary-textile-art-artists/ erişim 11.07.2017).